

ЕКОНОМІКА І ПРАВО

УДК 502.2 – 630*91

О. І. ФУРДИЧКО,
академік НААН України,
директор Інституту агроекології та природокористування НААН України
(Київ)

ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ВЕДЕННЯ ЛІСІВНИЦТВА В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Розглянуто питання з приводу обліку та оподаткування “лісових ресурсів” у процесі ведення лісівництва. Висвітлено недосконалість економічних механізмів землекористування у процесі ведення лісівництва, а також необхідність упровадження плати за земельні угіддя замість плати за використання лісових ресурсів. Запропоновано ввести необхідні зміни до Податкового кодексу України.

Ключові слова: Земельний кодекс, лісівництво, лісові ресурси, об’єкт оподаткування, рентна плата.

O. I. FURDYCHKO,
Academician of the NAAS of Ukraine,
Director of Institute of Agroecology and Environmental Management of the NAAS of Ukraine
(Kyiv)

QUESTIONS OF THE LAND USE ECONOMY IN THE PROCESS OF MANAGEMENT OF THE FORESTRY IN UKRAINE’S LEGISLATION

The question about the account and the taxation of “forest resources” during a management of the forestry is considered. The imperfection of the economic mechanisms of land use in the forestry and the necessity to introduce the payment for lands instead of the payment for the use of forest resources are clarified. It is proposed to introduce the necessary changes to the Tax Code of Ukraine.

Keywords: Land Code, forestry, forest resources, object of taxation, rent.

Не заглиблюючись у дослідження механізмів землекористування у галузі лісівництва – визначальної частини лісового сектору економіки, – обмежимося аналізом використання землі як природного ресурсу, що насправді є головним для охорони та збереження екологічної збалансованості на локальному і державному рівнях. До природних ресурсів належать надра, атмосферне повітря, вода, космос і багато інших складників, але ліс у значенні “лісова рослинність” до них не відноситься. Інша справа – лісові землі, які є природним ресурсом для розвитку лісівництва. При цьому “отримання найбільшої користі (доходу) від використання землі мало б стати пріоритетною умовою для надання земельних

угідь суб'єктам лісогосподарської діяльності” [1] з метою досягнення збалансованого розвитку і формування лісових екосистем на основі самоокупності та прибутковості виробництва. Передусім зупинимося на питаннях користування земельними угіддями як “грунтом”, що створює умови та можливість для розвитку економічної діяльності виробництв таких галузей лісового сектору економіки, як лісівництво та лісова промисловість [2].

Усвідомлення органічного зв'язку між економічними відносинами суб'єктів господарювання лісового сектору в межах загальнодержавної економіки сприятиме соціально-економічному розвитку суспільства. Не останнє місце в цьому процесі належить механізмам інституціоналізації виробничо-економічних відносин між власником землі в особі органів державної влади та місцевого самоврядування, з одного боку, і землекористувачами, тобто суб'єктами господарювання в лісівництві, – з іншого. В Україні саме це питання посідає ключове місце під час формування інституціональних засад розвитку лісопромислових виробництв, оскільки їм конче потрібна деревна сировина для виробництва лісових матеріалів, їх механічної та хімічної переробки, виготовлення та реалізації продукції з високим рівнем доданої вартості.

Насамперед слід визначити об'єкт економічних відносин та основні чинники формування ринку лісових ресурсів, які необхідні для розвитку галузі лісової промисловості і водночас є ринковою продукцією лісівництва. Цей ринок “охоплює найрізноманітніші інститути, починаючи із законодавчої основи і закінчуючи певними кодексами поведінки, формами і типами зв'язків, які частково зумовлені морально-етичною поведінкою учасників економічних відносин” [2, с. 14]. Важливо зазначити, що в наведеному визначенні вжитий вираз “учасників економічних відносин” є обгрунтованим, тому що пов'язаний з “морально-етичною поведінкою” учасників того самого ринку. У цьому аспекті можна згадати, що в Земельному кодексі України (ЗК) говориться про земельні, а не економічні, відносини в галузі землекористування: “Земельні відносини – це суспільні відносини під час володіння, користування і розпорядження землею” [3].

ЗК України не акцентує на тому, що користування земельними угіддями є формою **економічних відносин** між їх конституційним власником, з одного боку, і землекористувачами, тобто суб'єктами господарювання, – з іншого. Тому виникає невідповідність у складі інституціональних засад щодо використання похідних від землекористування в економіці. Зокрема, численними зусиллями підприємців і монополізованої галузевої науки в законодавстві створюються “лісові відносини” між об'єктами, які визначаються як природні або прирівнюються до них. Природними вони були майже до XVIII ст., а з часів так званого Генерального межування землекористування (1765–1836 рр.) набули змісту аграрного виробництва з довгостроковими періодами сівозмін (оборотами рубки лісонасаджень). Підтвердженням цьому є перехід до контрольованої людиною системи лісівництва, у тому числі шляхом посадки саджанців і посівів насіння лісоутворювальних порід, бажаних для господарювання. Те ж стосується сприяння їхньому природному відновленню тощо. Незаперечним свідченням цього є те, “що площа лісонасаджень штучного походження в Україні ще з середини минулого століття постійно збільшується і вже перевищує 50% площі вкритих лісовою рослинністю земель” [4]. І цей процес спостерігається не тільки в Україні. Він властивий для

всіх країн світу, в яких існують сприятливі умови та еколого-економічна доцільність розвитку лісівництва.

У Лісовому кодексі України (ЛК) пішли саме шляхом відокремлення лісівництва від землекористування: “Лісові відносини – суспільні відносини в галузі володіння, користування та розпорядження лісами” [5]. Останнє не має прямого відношення до формування економічних засад землекористування. Усі інституціональні норми відповідних нормативно-правових актів набувають змісту лісокористування замість землекористування.

За інституціональним змістом земельного та лісового законодавства це також стосується визначення об’єктів економічних відносин. Так, ст. 2 ЗК України встановлено: “Об’єктами земельних (економічних. – *О.І.Ф.*) відносин є землі в межах території України, земельні ділянки та права на них”. У ст. 2 ЛК України вказано: “Об’єктом лісових відносин є лісовий фонд України та окремі лісові ділянки”. Виходить, що об’єкти економічних відносин у галузі лісівництва не визначено, хоча за ст. 206 Земельного кодексу “використання землі в Україні є платним... Об’єктом плати за землю є земельна ділянка”.

З огляду на одну з найголовніших засад формування справедливих соціально-економічних відносин щодо розвитку землекористування у лісівництві, з часів незалежності продовжуються складні нормотворчі “рухи”, переміщення головного та похідного за їх зворотним змістом. Ще на початку формування ринкової економіки, попри основні норми платного землекористування, були винайдені явно підприємницькі законодавчі дивертикули. Так, до Закону України “Про плату за землю” внесли таку норму: “Податок за земельні ділянки, надані на землях лісового фонду., справляється як складова плати за використання лісових ресурсів, що визначається лісовим законодавством” [6]. Терміну “лісовий фонд” в європейському землекористуванні не існує. Він суперечить і іншій нормі того самого Закону України “Про плату за землю”: “Розмір земельного податку не залежить від результатів господарської діяльності власників землі та землекористувачів”. Із введенням Податкового кодексу України (ПК) цей Закон втратив юридичну силу, але його хибні норми набули вищого рівня легітимності. Ст. 9 ПК України, наприклад, як **окремі види** вводяться “плата за землю” і “збір за спеціальне використання лісових ресурсів” [7]. У такий спосіб лісівництво відокремили від аграрного сектору економіки.

Питання економіки землекористування у Податковому кодексі

За визначенням ст. 273 ПК України: “Податок за лісові землі справляється як складова плати за спеціальне використання лісових ресурсів, що визначається **податковим** (виділено мною. – *О.І.Ф.*) законодавством”. Виходить, що одне з найважливіших положень земельного законодавства, згідно з яким “об’єктом плати за землю є земельна ділянка” (ст. 206 ЗК України), переведено у площину залежності податку від кількості та якості вироблених (вирощених) і реалізованих вартісних товарів лісівництва.

Проаналізувавши визначення з Податкового кодексу, відмітимо, насамперед, юридичний казус. Застосувавши слово “податковим”, податкова система взяла на себе відповідальність за технічне забезпечення лісогосподарських заходів у межах об’єктів лісівництва, що підлягають оподаткуванню збором (ст. 330):

1. Деревина, заготовлена в порядку рубок головного користування.
2. Деревина, заготовлена під час проведення заходів з:
  - а) поліпшення якісного складу лісів, їх оздоровлення, посилення захисних властивостей тощо;
  - б) розчищення лісових ділянок, вкритих лісовою рослинністю.
3. Другорядні лісові матеріали (заготівля живиці, пнів, лубу та кори, деревної зелені).
4. Заготівля сіна та дикорослих плодів, випасання худоби (побічне лісове користування).
5. Лісові екосистеми (використання їх корисних властивостей).

Щоправда, деякі з об'єктів оподаткування після детального вивчення лісового законодавства визначатимуть не органи податкової служби, а органи вищого рівня. “Порядок та умови здійснення спеціального використання лісових ресурсів встановлюються Кабінетом Міністрів України” [5, ст. 67], хоча така норма суперечить основним принципам українського і світового земельного законодавства.

Неважко зрозуміти, що у вартісному вираженні перелічені об'єкти – це не що інше, як споживні вартості товарів, які пропонуються (в умовах ринкової економіки – реалізуються) суб'єктами лісгосподарського виробництва з метою одержання доходу. Їх кількість є результатом мистецтва господарювання, умілого та ефективного використання ними потенціальної продуктивності лісових ґрунтів. Принцип використання цих земель є зрозумілим для спеціалістів аграрного, у тому числі лісівничого, менеджменту; для працівників же податкових служб їх виокремлення зі складу лісових екосистем – terra incognita. У ст. 5 ЗК України говориться про те, що діє принцип “невтручання держави в здійснення громадянами, юридичними особами і територіальними громадами своїх прав стосовно володіння, користування та розпорядження землею”. Залучення до цього процесу податкових служб в умовах ринкових відносин може порушити важливий принцип землекористування, сприяти корупційним діям з боку галузевих менеджерів.

Існує думка, що “фіскальна політика в Україні з розрахунку та збору платежів у галузі лісівництва базується не на сплаті земельного податку, а на зборі за спеціальне використання лісових ресурсів і користування земельними ділянками лісового фонду... Скільки і які ресурси зможе реалізувати лісгосп з дотриманням лісівничих норм і правил, а також надати відповідні послуги – це проблема суб'єктів господарювання і землекористувачів, а не держави” [8]. З цього зрозуміло, що об'єктом оподаткування має визначатися площа земельних угідь за обліковою категорією “лісові землі” з її відповідним розподілом за рівнем продуктивності ґрунту, тобто за класами бонітету. До того ж будь-які додаткові дослідження не потрібні: поділ лісових земель за типами лісорослинних умов і класами бонітету в Україні є чітко визначеним у процесі лісовпорядкування кожного із суб'єктів господарювання. Облік ґрунтів зовсім не складно налагодити (за бажання) у межах суб'єктів адміністративно-територіального поділу країни, як і внести відповідні дані в податкові зобов'язання землекористувачів.

Пропонований підхід не є чимось вигаданим і невивченим. Ще у 2001–2003 рр. Міжвідомча аналітично-консультативна рада з питань розвитку продуктивних сил і виробничих відносин при Кабінеті Міністрів України, вивчаючи лісове господарство в Україні, зазначила: “Система господарювання в українських лісах є

неефективною, внаслідок чого держава несе збитки як власник лісових ресурсів. Така система потребує суттєвих і термінових змін”. Зокрема, було рекомендовано “перевести лісівництво в лісгоспах державної форми власності на фінансове самозабезпечення за рахунок усіх доходів від лісгосподарської діяльності” [9]. До того ж такий механізм оподаткування вже існує в сусідній Польщі, де ведення лісового господарства відповідно до природно-кліматичних та економічних умов і норм природоохоронного законодавства, а також збереження біологічного різноманіття є доволі схожими з умовами Українського Полісся та Карпатського регіону.

Ведення лісівництва та оподаткування лісових земель у Польщі

Щоб мати уявлення про економічний результат господарювання на лісових землях сусідньої Польщі, наведемо найважливіші облікові дані щодо економічних показників і порівняємо їх з українськими (табл.). Показники загальної площі лісових земель (англ. – Forest and other wooded land), які при перекладі помилково визначено як “Ліси та інші лісовкриті площі” (ЛІЛВП), є приблизно однаковими в Україні (9494 тис. га) та Польщі (8942 тис. га), щоправда, питоме щорічне вилучення деревини з одиниці площі в Польщі майже втричі більше порівняно з Україною (рис.). Нагадаємо також, що в Польщі в державному користуванні перебуває трохи більше 83% лісових земель, а в Україні – всі 100%.

За наведеними показниками приховано механізми економічного менеджменту та екологічного контролю у галузі лісівництва. Наголосимо ще й на тому, що в Польщі серед обліковуваних категорій відсутні згадані ІЛВП (англ. – other wooded land, у правильному перекладі – інші залісені землі). В Україні їх також фактично не існує, а віднесення до них чагарників, у тому числі на присадибних землях громадян, викликає об’єктивний подив.

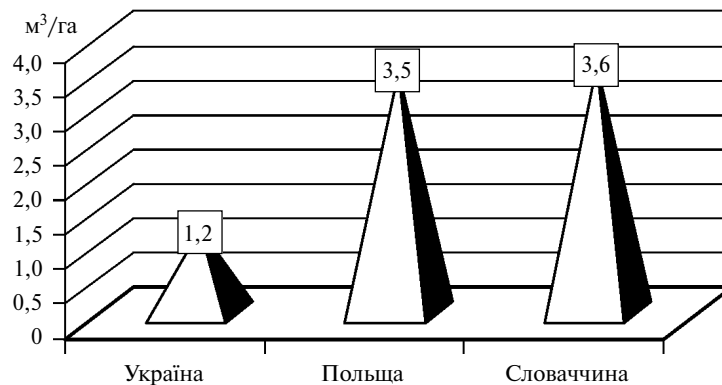
Економічні показники землекористування в Україні та Польщі *

Країни	Площі ЛІЛВП (тис. га)			Користування (%)		Обсяг вилученої деревини з корою	
	усього	у тому числі		державне	приватне	усього (тис. м ³ /рік)	питомий (м ³ /га)
		лісові землі	ІЛВП (інші залісені землі)				
Україна	9494	9458	36	100	0	11300	1,2
Польща	8942	8942	0	83,3	16,7	31617	3,5
Словаччина	2031	2016	15	55,8	44,2	7400	3,6

* Розраховано за даними ФАО ООН [10].

Зауважимо, що в Польщі відповідним законом визначено: “Ліс у розумінні закону – це земля..., пов’язана з лісовим господарством. Державні ліси покривають свої видатки з власних доходів і ведуть лісове господарство за принципом фінансової самоокупності. Видатки на утримання Генеральної дирекції Державних лісів (аналогом є Держлісагентство України. – *О.І.Ф.*) і регіональних дирекцій Державних лісів (аналогами є обласні управління лісового і мисливського госпо-

дарства. – *О.І.Ф.*) фінансуються за рахунок внесків, які обтяжують видатки діяльності надлісництва (аналогами є лісгоспи. – *О.І.Ф.*)” [11]. До цього слід додати, що об’єктом оподаткування в лісівництві є земля, її площа розраховується за допомогою перелічувальних умовних гектарів залежно від класу бонітету відповідних ґрунтів, що не пов’язано з кількістю та якістю вилучених лісових ресурсів – деревини чи очерету, ягід чи грибів і т. п. Підкреслимо, що **земельний податок** сплачується відповідно до кількості гектарів лісових земель і вартості 1 м³ проданого хвойного пиловника. Ці дані повідомляються Центральним статистичним управлінням і публікуються в офіційному віснику Республіки Польща “Монітор Польща” протягом 30 днів після закінчення півріччя.

Рис. Питомі обсяги річного вилучення деревини для виробництва лісових матеріалів

Побудовано за [10]

Нескладно зрозуміти простоту і чіткість такої системи оподаткування щодо лісівництва в Польщі, її соціальну та економічну справедливість, подивившись на це крізь призму невтручання держави в діяльність лісогосподарських підприємств. У польському законодавстві стосовно лісівництва немає таких розлогіх і малозрозумілих визначень, як в Україні про спеціальне використання лісових ресурсів: “Платниками збору є лісокористувачі – юридичні особи, їх філії, відділення, інші відокремлені підрозділи..., а також фізичні особи – підприємці, які здійснюють спеціальне використання лісових ресурсів на підставі спеціального дозволу (лісорубного або лісового квитка) або відповідно до умов договору довгострокового користування лісами” [7].

Звичайно, нікому не потрібні ускладнення з приводу такого об’єкта оподаткування у складі аграрного сектору економіки, як землі лісогосподарського призначення. Відповідні підходи до оподаткування українських лісових земель періодично висвітлювались у науково-технічних засобах інформації [1; 4].

Більш прикорм є те, що в Податковому кодексі України відображено не зовсім зрозумілі навіть для спеціалістів лісового господарства визначення, наприклад: “деревина, заготовлена під час проведення заходів”, деревина, отримана після “розчищення лісових ділянок, вкритих лісовою рослинністю, у зв’язку з будівництвом гідровузлів, трубопроводів, шляхів тощо”; “другорядні лісові матеріали тощо” [7, ст. 330]. Не треба бути великим експертом, щоб переконатись у повній невідповідності зазначених та інших законодавчих норм з оподаткування лісових

земель. Нічого подібного в європейському лісівництві не практикується, що й показано на прикладі сусідньої Польщі.

У чинному ПК України найбільш вагомою за економічним змістом є стаття про ставки збору [7, ст. 331]. Зупинимося на ній і розглянемо детальніше в історичному аспекті.

Ставки збору

Як уже зазначалося, згідно зі ст. 330 ПК України, об'єктом оподаткування є “деревина, заготовлена в порядку рубок головного користування”, “деревина, заготовлена під час проведення заходів”, а також деревина, отримана після “розчищення лісових ділянок, вкритих лісовою рослинністю, у зв'язку з будівництвом гідровузлів, трубопроводів, шляхів тощо”. Нагадаємо також, що ще з радянських часів в українському лісівництві продаж деревини лісозаготівельникам здійснювався на пні за так званими таксами (цінами), які затверджувалися Державним комітетом цін колишнього СРСР [12]. Структурно і технологічно зміст цих такс було перенесено і затверджено постановою Кабінету Міністрів України [13]. У ній зберігся також головний зміст вилучення деревини з лісових екосистем під час розвитку організованого лісівництва — отримання рентної плати за використання природного ресурсу лісівництва (грунтів, земельних угідь).

Такі складові, як залишкова вартість (надприбуток) і ціна природного ресурсу, яку ще наприкінці XVIII ст. виділив основоположник класичної політичної економіки А. Сміт, були названі земельною рентою [14]. Отже, впровадження лісових такс було спрямоване на відчуження земельної ренти на користь власника землі під час вилучення деревини і продажу її в стані росту суб'єктам лісопромислового виробництва. Підкреслюємо: за технічною термінологією, у стані росту — на пні.

Після затвердження ПК України виходить, що згадана постанова не просто втратила чинність, а, за Законом України, набула нового, ще більшого соціально несправедливого для суспільства змісту, кардинально змінивши до того ж об'єкт оподаткування: замість продажу лісозаготівельникам деревини у стані росту (після проведення складної її матеріально-грошової оцінки — таксації лісу) введено плату за “заготовлену деревину”. Це не відповідає ні економічним, ні науковим засадам розвитку лісівництва, у тому числі вимогам достовірності матеріально-грошової оцінки окремих дерев або їх сукупності в межах локальних ділянок з використанням лісівничих норм і правил таксації лісу.

Тому не дивно, що, за даними Державної служби статистики України за 2011 р., загальний обсяг заготівлі “ліквідної деревини” в Україні становив 17510,3 тис. м³, а виробництво “ділової деревини” — 7989,4 тис. м³ (45,6% загального обсягу). Останнє не відповідає товарній структурі деревостанів України. А зважаючи на те, що понад 50% деревини вилучаються з лісових екосистем шляхом згаданих “заходів”, тобто не в порядку рубок головного користування, їх негативний вплив на стан лісових екосистем і повноту використання фізіологічно активного сонячного випромінювання є зрозумілим для фахівців природоохоронної діяльності й відчутним для економіки України. До того ж наведена кількість згаданої “ділової деревини” не відповідає фактичному таксаційному складу деревостанів — її занижено майже вдвічі, що легко може бути доведено існуючими методами таксації

лісосічного фонду. Саме такі результати є наслідками плати “за заготовлену деревину”, а не за “деревину на пні”, та монопольного “державного управління лісами” замість ідентифікованої відповідальності землекористувачів за розвиток лісівництва. До того ж терміни “ліквідна” та “ділова” деревина запозичені з далекого минулого, оскільки в наш час заготівля лісових матеріалів здійснюється за встановленими державними стандартами, у тому числі з поділом на круглі необроблені лісоматеріали та деревину на паливо (дрова). Звичайно, круглі лісоматеріали, у свою чергу, поділяються на види продукції нижчого рівня, найважливішим з яких є пиловник, у тому числі сировина для виготовлення шпону, фанери тощо [2, с. 208], тому що ринкові ціни на пиловник є основою для обчислення розміру плати за лісові землі. Логічним, економічним і соціально виправданим це буде в разі такого використання землі як природного ресурсу, за якого земельна рента має належати власнику природних ресурсів.

Висновки

Питання економіки в лісовому секторі та встановлені державою механізми збору податків за використання лісових ресурсів є вкрай недосконалими і необґрунтованими. Систему та механізми оподаткування лісових земель, а також моніторинг екологічних показників лісових екосистем треба істотно вдосконалити. Плата за лісові землі повинна дістати відображення у ст. 9 Податкового кодексу України замість плати за використання лісових ресурсів. Саме так можна досягти економічної ефективності землекористування в лісівництві, екологічної стабільності в складі лісових екосистем і соціальної справедливості щодо використання лісових земельних угідь.

Список використаної літератури

1. *Фурдичко О.І.* Екологічні проблеми природокористування в науці і практиці лісогосподарського виробництва // Вісник НАН України. – 2012. – № 4. – С. 39–47.
2. *Дребот О.І.* Інституціоналізація лісового сектора економіки в контексті сталого розвитку України : моногр. – К. : Інститут агроєкології і природокористування, 2012. – 335 с.
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768 із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
4. *Фурдичко О.І., Шершун М.Х.* Земля як природний ресурс – найважливіший об’єкт у виробництві сільськогосподарської і лісогосподарської продукції // Вісник аграрної науки. – 2011. – № 8. – С. 5–9.
5. Про внесення змін до Лісового кодексу України : Закон України від 08.02.2006 № 3404–IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.derevo-info.com/news.php?i=950>.
6. Про плату за землю : Закон України від 03.07.1992 № 2535 із змінами (утратив чинність після затвердження ПК) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755–VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
8. *Бобко А.М., Богдан А.В.* Інноваційно-фіскальна політика щодо користування земельними угіддями з метою здійснення лісівництва : зб. тез за матері-

алами круглих столів. — Ірпінь : Науково-дослідний інститут фінансового права, 2008. — С. 7–10.

9. Лісове господарство України: проблеми та перспективи ; [за ред. І.Р. Юхновського]. — К. : Міжвідомча аналітично-консультативна рада з питань розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, 2003. — 177 с.

10. Forest Resources of Europe, CIS, North America, Australia and New Zealand // United Nations Economic Commission for Europe. Timber Sections. — New York and Geneva : United Nations, 2000. — 445 p.

11. Kancelaria Sejmu. USTAWA z dnia 28 września 1991 r. o lasach. — 1991. — Nr 101. — poz. 444.

12. Таксы на древесину основных лесных пород, отпускаемую на корню : Прейскурант № 07-01. — М. : Прейскурант, 1973. — 17 с.

13. Про затвердження такс на деревину лісових порід, що відпускається на пні, і на живицю : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.01.1997 № 44 (утратила чинність з 12.01.2011) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/44-97-п>.

14. *Смит А.* Исследование о природе и причинах богатства народов ; в 5 кн. — Кн. 1. — М. : ЭКСМО, 2007. — 960 с.

References

1. Furdychko O.I. *Ekologichni problemy pryrodokorystuvannya v nauksi i praktytsi lisogospodars'kogo vyrobnytstva* [Ecological problems of the nature management in the science and the practice of forestry's production]. *Visnyk NAN Ukrainy — Bulletin of the NAS of Ukraine*. 2012, No. 4, pp. 39–47 [in Ukrainian].

2. Drebot O.I. *Instytutyzatsiia Lisovogo Sektora Ekonomiky v Konteksti Stalogo Rozvytku Ukrainy* [Institutionalization of Economy's Wood Sector in the Context of Ukraine's Sustainable Development]. Kyiv, Inst. of Agroecology and Environ. Economics, 2012 [in Ukrainian].

3. *Zemel'nyi kodeks Ukrainy vid 25.10.2001 No. 2768 iz zminamy* [Land code of Ukraine on 25.10.2001 No. 2768 with changes], available at : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> [in Ukrainian].

4. Furdychko O.I., Shershun M.Kh. *Zemlya yak pryrodnyi resurs — naivazhlyvishyi ob'ekt u vyrobnytstvi sil'skogospodars'koi i lisogospodars'koi produktsii* [Land as a natural resource — the most important object in the production of agricultural and forest products]. *Visnyk Agrarnoi Nauky — Bulletin of the Agrarian Science*. 2011, No. 8, pp. 5–9 [in Ukrainian].

5. *Pro vnesennya zmin do Lisovogo kodeksu Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 08.02.2006 No. 3404—IV* [“On the introduction of changes to Forest Code of Ukraine” Law of Ukraine on 08.02.2006 No. 3404—IV], available at : <http://www.derevo-info.com/news.php?i=950> [in Ukrainian].

6. *Pro platu za zemlyu: Zakon Ukrainy vid 03.07.1992 No. 2535 iz zminamy (utratyv chynnist' pislya zatverdzhennya PK)* [“On the payment for land” Law of Ukraine on 03.07.1992 No. 2535 with changes (it lost the validity after the approval of the Tax Code)], available at : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> [in Ukrainian].

7. *Podatkovyi kodeks Ukrainy vid 02.12 2010 No. 2755—VI* [Tax Code of Ukraine on 02.12 2010 No. 2755—VI], available at : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> [in Ukrainian].

8. Bobko A.M., Bogdan A.V. *Innovatsiino-Fiskal'na Polityka shchodo Korystuvannya Zemel'nymy Ugidnyamy z Metoyu Zdiisnennya Lisivnytstva* [The Innovative-Fiscal Policy as for the Use of Lands with the Purpose to Manage the Forestry]. Irpin', Sci.-Research. Inst. of Financial Right, 2008, pp. 7–10 [in Ukrainian].

9. *Lisove Gospodarstvo Ukrainy: Problemy ta Perspektyvy, za red. I.R. Yukhnovs'kogo* [Ukraine's Forestry: Problems and Perspectives, edited by I.R. Yukhnovs'kyi]. Kyiv, Interbranch Anal.-Consult. Council on Quest. on Develop. of Product. Forces and Product. Relat., 2003 [in Ukrainian].

10. Forest Resources of Europe, CIS, North America, Australia, and New Zealand. New York, Geneva, United Nations Economic Commission for Europe, Timber Sections, 2000.

11. USTAWA z dnia 28 września 1991 r. o lasach. Warszawa, Kancelaria Sejmu, 1991 [in Polish].

12. *Taksy na Drevesinu Osnovnykh Lesnykh Porod, Otpuskaemuyu na Kornyu. Preiskurant No. 07-01* [Rates on Timber of Basic Woody Species Issued on the Root. Price-List No. 07-01]. Moscow, Preiskurant, 1973 [in Russian].

13. *Pro zatverdzhennya taks na derevynu lisovykh porid, shcho vidpuskaet'sya na pni, i na zhyvytsyu. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.01.1997 No. 44 (utratyła chynnist' z 12.01.2011)* [“On the approval of rates on timber of woody species, which are issued on the stump, and on soft resin” Decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine on 20.01.1997 No. 44 (it lost the value from 12.01.2011)], available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/44-97-п> [in Ukrainian].

14. Smith A. *Issledovanie o Prirode i Prichinakh Bogatstva Narodov* [An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations]. Moscow, EKSMO, 2007 [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 25 лютого 2013 р.
